

JOSEF KALVODA

GENESE
ČESKOSLOVENSKÁ

JOSEF KALVODA
GENESE ČESKOSLOVENSKA

Poprvé vydáno ve Spojených státech:
The Genesis of Czechoslovakia.
East European Monographs, Boulder, New York 1986.
České vydání: PANEVROPA Praha s.r.o., Praha 1998.
Copyright: Josef Kalvoda

Přeložil: Aleš Valenta
Odpovědný redaktor: Luděk Bednář
Obálka: Zbyněk Benýšek
Sazba: PANEVROPA Praha s.r.o.
Tisk: GRANTIS s.r.o., Ústí nad Orlicí

ISBN 80-85846-09-8

Praha 1998

PAN
EVROPA
PRAHA

Městská knihovna
knih. 58 odd. 1

D 12586

() ex.: 20

*Těm,
kdo hledají pravdu,
milují svobodu
a bojují za spravedlnost*

Obsah

PŘEDMLUVA	9
ÚVOD	11
1. ČEŠI, SLOVÁCI A JEJICH VŮDČÍ PŘEDSTAVITELÉ NA PRAHU VÁLKY	19
2. STYKY S RUSY A BRITY	42
3. VZNIK Hnutí ZA NEZÁVISLOST	65
4. ORGANIZACE ČESKÉHO ZAHRANIČNÍHO ODBOJE. DOMÁCÍ NEZDARY	78
5. PŘEDSTAVY O BUDOUCNOSTI STŘEDNÍ EVROPY. BOJ O KONTROLU Hnutí ZA NEZÁVISLOST	110
6. JARO A POČÁTEK LÉTA 1917 V ZAHRANIČÍ	153
7. PŘEDBĚŽNÁ JEDNÁNÍ O MÍRU. PROPAGANDA A BUDOVNÍ ČESKOSLOVENSKÉ ARMÁDY.....	172
8. BOLŠEVICKÁ REVOLUCE	196
9. POKUS ČESKÝCH BOLŠEVÍKŮ O KONTROLU ČESKOSLOVENSKÉHO ARMÁDNÍHO SBORU. ÚSTUP Z UKRAJINY A BRESTLITEVSKÝ MÍR.....	220
10. NA DOMÁCÍ FRONTĚ. KONGRESY V ŘÍMĚ A PRAZE. ROSTOUCÍ VÝZNAM ZAHRANIČNÍ ARMÁDY.....	234
11. MASARYKOVA CESTA DO AMERIKY.....	252
12. POČÁTKY KONFLIKTU MEZI ČESKOSLOVENSKOU ARMÁDOU A BOLŠEVÍKY	282
13. ODPOR ČECHOSLOVÁKŮ PROTI BOLŠEVÍKŮM. ROZHODNUTÍ O INTERVENCI	313
14. ÚSILÍ O UZNÁNÍ. BOJ S BOLŠEVÍKY O OMEZENÝ ROZSAH SPOJENECKÉ POMOCI	347

15. DEKLARACE NEZÁVISLOSTI.....	385
16. NOVÝ STÁT NA PAŘÍŽSKÉ MÍROVÉ KONFERENCI... 400	
17. TI, KTEŘÍ BOJOVALI V RUSKU A NA SIBIŘI	427
18. REFLEXE, REKAPITULACE A CO BYLO POTÉ.....	445
EDIČNÍ A PŘEKLADATELSKÁ POZNÁMKA.....	463
POZNÁMKY.....	465
BIBLIOGRAFIE	550
REJSTRÁK.....	577

Předmluva

Při přípravě této práce jsem hojně čerpal ze své velké sbírky dokumentů a materiálů o československé zahraniční politice (do roku 1948), stejně jako ze zdrojů, jež upoutaly mou pozornost při práci na jiných projektech. *V připojené bibliografii jsem přeložil české a slovenské názvy publikací, abych ozřejmil jejich obsah těm, kteří tyto jazyky neznají.* Pokud v citovaných dokumentech nebyla použita diakritická znaménka, vynechal jsem je. Neměnil jsem hláskování jmen, míst ani zemí; proto může být Jugoslávie hláskována s Y a J a Československo bez spojovníku nebo jako Česko-Slovensko atd. V tomto ohledu jsem byl nedůsledný za účelem větší přesnosti.

Ačkoliv jsem se nikdy nehlásil k pojetí „československého národa“ - existují Češi a Slováci, ale žádní „Čechoslováci“ - tento pojem stejně jako názvy „Čečo-Slováci“ a „Česko-Slovensko“ bude v citovaných pramenech příležitostně použit. A to včetně dokumentů, předložených česko-slovenskou delegací na pařížské mírové konferenci roku 1919. Po přijetí ústavy z roku 1920 se Československo stalo unitárním a centralizovaným státem a pomlčka byla z jeho názvu vypuštěna. Bezpomlčkové názvy budou používány nejčastěji.

Je dobře známo, že vžitě představy odumírají těžce a zakořeněné názory bývají jen zřídka měněny. Stejně dobře je známo, že objektivita jedněch někdy znamená pro druhé předpojatost a že při hledání pravdy člověk může - někdy musí - rozbít staré mýty a legendy. Protože rozumní lidé mohou mít jiný názor a může existovat víc než jedna správná (nebo špatná) interpretace historické události, odkazoval jsem v poznámkách příležitostně ke dvěma či třem dalším pramenům, které podávají rozdílné, oponující či osobní pohledy. Historie je

* Překlad předmluvy v knize *The Genesis of Czechoslovakia. East European Monographs*, Boulder. Distributed by Columbia University Press, New York 1986.

vskutku vědou neexaktní. Avšak doufám, že „Pravda zvítězí“, jak je napsáno na československé vlajce.

Jsem velice zavázán těm, kteří mě inspirovali k sepsání této studie. Mé zvláštní poděkování patří mým přátelům, knihovníkům a také archivářům v Praze, Vídni, Washingtonu (D.C.), Stanfordu (Kalifornie), Lincolnu (Nebraska), Hartfordu a New Havenu (Connecticut), v Mnichově, Marburgu a Frankfurtu. A také všem těm, kteří mně pomohli obstarat některé materiály pro tuto knihu. Jsem také vděčný všem, kteří posuzovali rukopis v různých stadiích jeho vývoje. Protože někteří z nich, jejichž pomoc jsem zvláště ocenil, nechtěli být z osobních důvodů jmenováni, upouštím od tradičního jmenovitého výčtu. Jedinou výjimku činím v případě profesorů Bély K. Királyho a Stephena Fischera-Galatiho, bez jejichž povzbuzování a pomoci by tato kniha v současné době nevyšla. Rád též děkuji Nancy D. Mannové, jež se ujala zredigování rukopisu.

Závěrem připomínám, že veškerá odpovědnost za možné chyby či opomenutí padá na mne. V zájmu lepší prodejnosti knihy jsem původní rukopis zkrátil o více než jednu třetinu. Protože existuje několik studií o vzniku moderního českého a slovenského národa, vynechal jsem podrobný popis a analýzu jejich dějin a politického, sociálního, ekonomického, kulturního a náboženského rozvoje před první světovou válkou. Poznámky a připojená bibliografie mohou sloužit jako pomůcka pro další studium.

Josef Kalvoda
Avon, Connecticut
15. prosince 1985

Úvod

Francouzský historik Ernest Denis hovořil o Čechách jako o svědomí Evropy; první československý prezident Tomáš G. Masaryk kdysi prohlásil, že československá otázka je otázkou evropskou i světovou. Dějiny Čechů a Slováků jsou vskutku úzce spjaty s historií celé Evropy a veškeré otřesy, které postihly tuto malou zemi v srdci Evropy, měly mezinárodní ohlas. Mnichovská krize roku 1938, události z února 1948 a sovětská invaze do Československa v roce 1968 potvrzují shora uvedené skutečnosti, jež platily v minulosti, jsou platné dnes a zůstanou platné i v budoucnosti.

Ačkoliv historické události jsou jedinečné, jsou vyvolávány a podmiňovány řadou vzájemně souvisejících jevů. Při pátrání po jejich vysvětlení směřuje mysl badatele ke kořenům všech věcí. Je známou pravdou, že klíč k pochopení současnosti a budoucnosti leží v minulosti. Tato práce se zabývá líčením a analýzou událostí spojených se vznikem Československa. Vychází přitom z předpokladu, že *historia est magistra vitae*, přičemž poučením se z minulých chyb se můžeme vyvarovat jejich opakování.

Československá republika vznikla v letech 1918 a 1919 spojením Čech, Moravy a Slezska, známých jako české nebo také historické země, jež byly dříve součástí rakouského Předlitavska, a Slovenska s Podkarpatskou Rusí, které do té doby patřily ke starému Uherskému království. Když se nový stát objevil na mapě Evropy, Češi a Slováci měli za sebou již dlouhou historii. Jejich slovanští předci žili v této oblasti od šestého nebo sedmého století a snad ještě dříve.¹⁾ Čechy se v devátém století staly součástí franského státu a později Svaté říše římské. Český kníže se ve dvanáctém století stal králem a nakonec jedním z volitelů římského krále.

Češi, Slováci a další západoslovanské kmény byli na čas sjednoceni ve Velkomoravské říši, jejíž obyvatelé byli v první polovině devátého století pokřesťanštěni. Avšak vpád Maďarů v letech 903 až 907 zna-

menal rozpad této říše. Slováci se stali poddanými Svatoštěpánské uherské koruny, zatímco ostatní západní Slované žili v Čechách, na Moravě, ve Slezsku, v Lužici apod.

Středověké České království, ovládající také některé přilehlé provincie, se kdysi rozkládalo od Baltu až ke Středozeří. Někteří čeští králové bývali také římskými císaři a země svatováclavské koruny náležely ke Svaté říši římské národa německého až do jejího konce v roce 1806. Český stát tedy existoval dlouho předtím, než vznikl jednotný stát německý, italský a dokonce francouzský a španělský.

Ve čtrnáctém století prožívalo české království za vlády Karla IV(I), jenž se stal také římským císařem, svůj zlatý věk. Avšak husitské války v následujícím století přivodily dalekosáhlé změny. Na jedné straně posloužily za základ interpretací, obvykle vyzdvihujících české sebestvzení v podobě malého, ale houževnatého národa, který se postavil celé Evropě. Na druhé straně však byla země zničena náboženskými válkami a dlouhodobě vnitřně i navenek oslabena náboženským rozštěpením. Tento proces byl dovršen zničující Třicetiletou válkou (1618-1648), po níž poklesl počet obyvatelstva Čech o jednu třetinu. Výsledek války potvrdil vládu Habsburků v zemi, jež zůstala součástí habsburského panství do roku 1918.²⁾

Ve třináctém a čtrnáctém století povolávali čeští králové do Čech německé řemeslníky a horníky, aby podpořili rozvoj průmyslu a řemesel. Od té doby žili Češi a Němci v českých zemích pospolu. Němci se soustřeďovali většinou v pohraničí a v některých větších městech. Habsburská politika, zvláště v osmnáctém století, vyústila do výrazné germanizace obyvatelstva, zejména ve městech. Venkovské obyvatelstvo zůstalo jazykově české.³⁾

Národní obrození a panslovanská agitace v devatenáctém století měly mezi Čechy a Slováky zřejmý ohlas. Ačkoliv mezi nimi i po stoletích separace existovaly určité kontakty, slovenská historie, mentalita a kultura měly odlišné rysy. V devatenáctém století přijali vzdělání Slováci spisovnou slovenštinu. Slovenští katolíci používali ve školách jeden z dialektů jako spisovný jazyk, ale teprve středoslovenština, prozazovaná Ludovítem Štúrem (1815-1856), byla postupně akceptována Slováky jako slovenský literární jazyk. Jazyková reforma, Štúrovo politické vůdcovství a jeho důraz na svébytnou slovenskou identitu měly trvalé důsledky. Vytvořily totiž stále napětí mezi národem slovenským a českým. Pouze malá skupina vzdělaných Slováků, tzv. hla-

sistů, podporovala před první světovou válkou myšlenku česko-slovenské národní jednoty.⁴⁾ Právě oni vytvářeli základ pro pozdější koncepci „československého“ národa, přijatou většinou Čechů a některými Slováky za první Československé republiky (1918-1938).

České národní obrození v devatenáctém století obnovilo český cit pro národní identitu a hrdost.⁵⁾ Usilovně pracující Češi byli před první světovou válkou hojně organizováni v politických stranách, rozrůzných po celé škále hospodářských a ideologických zájmů. Jejich školy produkovaly schopnou inteligenci, politické vůdce a technické odborníky, kteří budovali a rozvíjeli české ekonomické a finanční instituce. Rostoucí střední třída prosperovala, kulturní život vzkvétal. Avšak Češi měli řadu důvodů k politickým, národním a ekonomickým stížnostem, které jejich zástupci ve vídeňském parlamentu a zemských sněmech nepřestávali připomínat. Většina předválečných českých politických stran měla v programu především obnovení historických státních práv České koruny. Požadovali tudíž trialistické uspořádání rakousko-uherské monarchie, v němž by Svatováclavská koruna měla podobné postavení jako Koruna svatoštěpánská. Pouze sociální demokraté a Tomáš Garrigue Masaryk, jediný poslanec realistické strany ve vídeňském parlamentu, požadovali autonomii národní skupiny na základě „přirozeného práva“ (ve vídeňském parlamentu bylo celkem 107 českých poslanců). Pouze malá Státoprávně pokroková strana hlásala ve svém předválečném programu nezávislost Českého království. Avšak válka vytvořila novou situaci, jež umožnila realizaci maximalistického požadavku českého odboje doma i v zahraničí: československého státu.⁶⁾

Podle rakousko-uherského sčítání obyvatelstva z roku 1900 žilo v monarchii zhruba šest milionů Čechů a dva miliony Slováků.⁷⁾ Zatímco národní existence Čechů nebyla na počátku války zpochybněna, politicky a národně uvědomělí Slováci byli v důsledku cílevědomé maďarizační politiky omezeni na několik tisíc rodin. Většina slovenského národa sestávala z rolníků žijících v hornatých oblastech horních Uher. Byli to lidé hluboce nábožensky založení, apolitictí, smíření se svým osudem. Narozdíl od českých politických poměrů byla Slovenská národní strana volnou politickou organizací vůdců bez masového zázemí. Před první světovou válkou zastupovali stranu v budapeštském parlamentu tři poslanci; po jejím vypuknutí zůstal jenom jediný (jeden poslanec byl povolán do armády a druhý rezignoval na

svůj mandát). I když maďarizační politika zasáhla všechny menšiny v Uhrách, zejména z velké většiny národně a politicky neuvědomělí Slováci stáli v okamžiku vypuknutí války na pokraji zániku.⁸⁾

V květnu roku 1918 se vůdci Slovenské národní strany rozhodli spolupracovat s Čechy podobně jako Slováci v USA. Dne 30. října 1918 vůdčí představitelé všech politických uskupení na shromáždění v Turčianském Sv. Martině formálně ustavili Slovenskou národní radu a vydali prohlášení, požadující národní sebeurčení. O dva dny dříve Český národní výbor, zformovaný v létě 1918, vyhlásil v Praze československou nezávislost. Delegáti Slovenské národní rady, vyslaní do Prahy, spolupracovali s Čechy ve snaze převzít kontrolu nad územím, pro něž se ujal název Slovensko.

Česko-slovenská národní rada v Paříži, exilová skupina vedená Tomášem Garriguem Masarykem, Edvardem Benešem a Milanem Rastislavem Štefánikem, proklamovala samostatnost 18. října 1918 a oznámila vytvoření exilové vlády. V českých zemích se ve spolupráci s exilem stal *de facto* vládou Národní výbor,⁹⁾ jehož prvním úkolem bylo zajistit kontrolu nad pohraničním osídlením převážně Němci a obsadit Slovensko. Němci se bránili ustavení české vlády ve státě, v němž se stali menšinou. Češi však zlomili jejich odpor a během listopadu a prosince 1918 pohraničí vojensky obsadili. Německé vlády vytvořené v některých oblastech nebyly schopny uhájit svou autoritu.

Existují celkem tři teorie o vzniku Československa. První vyzdvihuje rozhodující roli emigrace, zvláště Masaryka. Podle druhé to byl důsledek bolševické revoluce v Rusku, zatímco třetí verze považuje za rozhodující domácí odboj, který převzal moc 28. října 1918.

Po první světové válce vycházela nejrozšířenější verze o vzniku Československa z předpokladu, že plán původně zamýšlený Tomášem G. Masarykem v roce 1914 byl s několika menšími změnami realizován roku 1918. Její součástí je tvrzení, že všechny české a slovenské politické skupiny tento plán posléze podpořily a také západní mocnosti po určitém váhání akceptovaly ideu nezávislého státu. Po vítězné válce proto především Francie, Velká Británie a Spojené státy umožnily uskutečnění československé nezávislosti. Tato interpretace obvykle vyzdvihuje velkorysost západních velmocí, připisujíc jim idealistické motivy. Masaryk sám byl částečně zodpovědný za vytvoření legendy, podle níž téměř sám dokázal vytvořit ve střední Evropě samostatnou politickou entitu. Tvrdil např., že během svého pobytu ve

Spojených státech v roce 1918 „dokázal krok za krokem přesvědčit“ prezidenta Spojených států Woodrowa Wilsona a státního tajemníka Roberta Lansinga, aby přijali jeho program.¹⁰⁾ V roce 1925 tvrdil, že přinesl Čechům „nezávislost na talíři“.¹¹⁾ „Masarykova legenda“ a kult jeho osobnosti byly tedy pěstovány nejen Masarykovými nekritickými obdivovateli, ale také „skutečným zakladatelem“ Československa, jehož diplomatické úsilí podporovali Beneš, Štefánik a další.

Tato verze záměrně podceňuje fakt, že původní plány Masaryka a dalších doznaly podstatných změn a že velmoci změnily své postoje k československému hnutí za nezávislost v souladu se svými vlastními zájmy a plány na organizaci střední Evropy. Snižuje také význam domácího odboje, vedeného vůdci předválečných politických stran, zvláště Karla Kramáře a Aloise Rašína. Rovněž zastírá důležitost akcí „mužů 28. října“, kteří prohlášením československé nezávislosti, převzetím politické moci 28. října 1918 a mocenským zajištěním hranic nového státu postavili svět před hotovou věc.¹²⁾ Je také třeba zdůraznit, že některé historické události napomohly Masarykovi, Benešovi a Štefánikovi, kteří je nepochybně dokázali rychle využít.

Jednou z těchto událostí byla ruská revoluce, zlomový okamžik v dějinách Evropy a světa. Jejím interpretačním propojením s československou nezávislostí vznikla další myšlenková škola, tvořená převážně československými komunistickými historiky a spisovateli po druhé světové válce. Podle této školy, jak konstatoval vysoký představitel českých komunistů, „uskutečnění čsl. státní samostatnosti a vytvoření Československé republiky 28. října r. 1918 bylo dílem revolučního národně osvobozenického hnutí československého lidu, národně osvobozenického hnutí, které v celém Rakousku-Uhersku bylo podníceno vítězstvím Velké říjnové socialistické revoluce 7. listopadu r. 1917“.¹³⁾ Důsledkem této interpretace je tvrzení, že ideu nezávislosti nastolili stoupenci Leninovi. Zdůraznili přitom princip národního sebeurčení, jako kdyby před 7. listopadem 1917 neexistovalo české hnutí za nezávislost a jako kdyby tu nebyl žádný program na vytvoření nezávislého československého státu. Role Masaryka byla minimalizována, Kramář a jeho spolupracovníci převážně ignorováni, zatímco role „pracující třídy“ byla neúměrně zveličena naznačujíc, že česká a slovenská střední třída narozdíl od dělnictva nezávislost odmítala. Tento názor přehlíží skutečnost, že západní velmoci udělily Masarykově prozatímní vládě uznání *před* koncem války a že protibolše-

vická akce československé armády v Rusku a na Sibiři hrála rozhodující roli v západním rozhodnutí toto uznání rozšířit.

Právní akt jako takový, jímž západní mocnosti uznaly *de facto* válečný status Masarykem vedeného výboru, sám o sobě Čechy a Slováků neosvobodil. Spolu s Wilsonovou rétorikou, přehnaně optimistickými vzkazy posílanými do Čech Benešem a rychle se zhoršující situací v Rakousko-Uhersku, povzbudil vůdce domácího odboje k převzetí politické moci. Ale marxističtí historici se pokusili prokázat, že zhroucení monarchie a vznik Československa vplynuly z vnitřní sociální a politické revoluce, jež byla ohlasem ruské říjnové revoluce. Popírají, že západní mocnosti byly jakkoli odpovědné za československou nezávislost: „...ne hvězdnatý a pruhovaný prapor Ameriky, ale rudá hvězda Velké říjnové socialistické revoluce... vedla boj českého národa proti Rakousku“.¹⁴ Marxisté také opomíjejí činy českých a slovenských politiků zdůrazňující „masovou akci“ - akty vzdoru Čechů a Slováků, jako např. švejkovinu vojáků, šmelinu civilistů, dezerce z armády a všeobecné reptání proti špatným hospodářským poměrům v Rakousko-Uhersku. Bolševická revoluce nepochybně přispěla k rozkladu habsburské říše, ale nestvořila hnutí za československou nezávislost. To začalo již dávno předtím.

První verze vzniku Československa nedokázala vysvětlit vztah ruské říjnové revoluce, následované brestlitevským mírem, a jejich důsledků (to jest ozbrojenou srážkou československých legií se sověty a jejím ohlasem mezi utlačovaným obyvatelstvem v monarchii) ke vzniku Československa. Druhá verze, stejně jako hledání pravdy, nutně vyžaduje popsat a analyzovat různé plány a fáze v československém hnutí za nezávislost, aby se zjistilo, jak oprávněné je tvrzení, že „bez říjnové revoluce v Rusku by nebylo říjnové revoluce v Rakousku-Uhersku“.¹⁵

Názory vůdce národně demokratické strany Karla Kramáře, novináře Jiřího Stříbrného a dalších reprezentují třetí názorovou školu. Jak bylo připomenuto v poznámce 12, kritici Masaryka a Beneše v období mezi světovými válkami zdůrazňovali význam protihabsburského boje doma, tvrdíce, že monarchie se nerozpadla zvenčí, nýbrž zevnitř. Tento argument získal ve vnitřní československé politice na váze v roce 1926, kdy byla ustavena vláda tzv. panské (jinak také *občanské* či *černo-zelené*) koalice. V ní byly zastoupeny nesocialistické politické strany včetně Slovenské ľudové strany vedené farářem An-

drejem Hlinkou. Masaryk s Benešem rozhořčeně oponovali vyloučení socialistů z vlády. Protože se jejich stoupenci neodvážili zaútočit přímo na předsedu vlády Antonína Švehlu, jenž byl také předsedou nejsilnější agrární (republikánské) strany, útoky směřovaly proti Kramářovi a slovenskému agrárníkovi dr. Milanu Hodžovi, který byl nařčen z oportunistu a udržování „dvou železek v ohni“.¹⁶ V roce 1929 se národní socialisté a sociální demokraté znovu zapojili do vládní koalice,¹⁷ ale polemiky o vzniku Československa pokračovaly. Jejich hořkost dokonce vzrostla, když se Kramář a Stříbrný ve třicátých letech ocitli sami v opozici.

Kramář zdůrazňoval, že zatímco se Spojenci na versailleské konferenci počátkem června 1918 vyslovili ve prospěch zřízení nezávislého Polska, vyjádřili pouze upřímné sympatie vůči obdobným aspiracím Čechoslováků.¹⁸ Tvrdil proto, že nezávislost nedostali Češi a Slováci od Spojenců, ani nebyla důsledkem Masarykových a Benešových zahraničních akcí - dosáhl ji národ sám. Podle Kramáře se „český lid stoletou prací ztužený a vyzbrojený, sám... vzpřimil, dozrál pro vysoký cíl lidstva, pro svobodu a učinil *unum necessarium*: jako národ hlásil se o svobodu, vlastními silami si ji vzal 28. října, znovu vybudoval český samostatný stát v historických hranicích, připojiv právem národního sebeurčení Slovensko, a na dohodových státech nemusil žádat jiného nežli mezinárodní uznání své existence“.¹⁹

Tato teze byla před druhou světovou válkou i po jejím skončení mimo Československo málo známá. Historii zpravidla píše vítězové; v Československu to byli mezi válkami Masaryk, Beneš a jejich stoupenci, později pak komunisté. Kramář se Stříbrným neměli přístup k vládním fondům, přidělovaným pro zahraniční propagandu a nemohli platit zahraniční žurnalisty a nakladatele, kteří by popularizovali jejich názory.²⁰ Mimoto se mezinárodní veřejnost jako taková o zmíněný spor příliš nezajímala. Naopak ti, jejichž cílem bylo nepatříčně posílit důvěru k Masarykovi, respektive ti, kteří přeceňovali vliv říjnové revoluce v Rusku, dokázali zaujmout západní vědce a novináře. Lze říci, že mnohé z toho, co bylo řečeno některými příslušníky obou těchto myšlenkových škol - promasarykovské a prokomunistické -, náleží do kategorie legend a pololegend; legendární hrdinové jedné školy se stali legendárními darebáky té druhé.

Není účelem této práce zapojit se do polemiky s cílem znevažít toho či onoho spisovatele. Příslušníci všech škol, stejně jako objektiv-

nější historici, přispěli k poznání této problematiky. Jejich názory jsou tu predestřeny v původní podobě bez matoucích zásahů autora, který se pokusil oddělit podstatné od nepodstatného, pravdu od nepravdy a skutečnost od mýtů, přičemž se vyhnul zdlouhavým analýzám, aby dodržel daný rozsah práce.

Kapitola první

ČEŠI, SLOVÁCI A JEJICH VŮDČÍ PŘEDSTAVITELÉ NA PRAHU VÁLKY

Před první světovou válkou neznaly významné politické skupiny v českých zemích a na Slovensku žádnou uspokojivější a realističtější alternativu k Rakousko-Uhersku,¹⁾ třebaže měly důvody ke stížnostem proti vládě podunajské monarchie. Doufaly, že jejich legitimní požadavky budou v dohledné době splněny, považující stát za nejvýhodnější základnu pro naplňování jejich ekonomických, sociálních a národních tužeb. V Rakousko-Uhersku nebyla žádná důležitá skupina Čechů nebo Slováků, jež by mohla ovlivňovat postoje obou národů tak, jako tomu bylo u Němců, Poláků, Rumunů, Italů a Srbů. Západní mocnosti také akceptovaly existenci monarchie, kterou považovaly za životaschopnou ekonomickou jednotku, za přirozenou bariéru proti případné německé nebo ruské expanzi na Balkán a na Blízký Východ. Ve skutečnosti byla habsburská monarchie považována za záruku evropské rovnováhy jak proti Německu, tak proti Rusku.

Ačkoliv Češi a Slováci do určité míry - zvláště v kulturní sféře - spolupracovali, měli rozdílné tradice a dějiny a byli také na rozdílné ekonomické, sociální, politické a kulturní úrovni. Mezi Čechy někteří náleželi ke svobodomyšlným racionalistům, zatímco katolická většina Slováků byla hluboce religiózní. Avšak většina slovenské inteligence pocházela z řad protestantské menšiny, která z velké části sdílela názorová východiska svobodomyšlných Čechů. Většina Slováků byla apolitická a nezajímala se o politiku ani o svou národní budoucnost. Naopak Češi byli vysoce vzdělaní a jejich politický život měl značnou intenzitu. Třebaže většina jejich inteligence byla poněkud